

Siddur Hakav:

When one puts on tefillin, he should bear in mind that the Holy One, blessed be He, commanded us to write on the parchment contained in the tefillin the four specific Biblical passages (Exodus 13:1-10; 11-16; Deuteronomy 6:4-9; 11:13-21) which mention His Unity and the Exodus from Egypt, in order that we remember the miracles and wonders He performed for us. They indicate His Unity and demonstrate that He has power and dominion over those above and below; to do with them as He wishes. And He has enjoined us to place the tefillin on the arm adjacent to the heart, and on the head over the brain so that we submit our soul which is in the brain, as well as the desires and thoughts of our heart, to His service. Thus, by putting on the tefillin, one will be mindful of the Creator and restrict his pleasures.

It is the custom of some to don the tefillin of the arm while seated, for the reason explained in the Zohar, and also to recite the berachah while seated.

The tefillin of the arm is to be put on the left biceps. It should not be laid above the middle of the upper arm nor at its very bottom, below the biceps, for it is written, "You shall place these words of Mine upon your heart..." (Deuteronomy 11:18)—that is, the tefillin shall be placed opposite the heart, i.e., on the biceps, which is directly adjacent to the heart. Therefore, one should turn the tefillin of the arm slightly toward his body, so that when he lowers his arm, the tefillin will be directly opposite his heart. Care must be taken that there be nothing intervening between the tefillin and his flesh. After placing the tefillin on the biceps, before tightening it, the following berachah is said:

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us to put on tefillin.

There must be no interruption between putting on the tefillin of the arm and the tefillin of the head. While reciting the above berachah, one should intend that it apply also to the tefillin of the head.

After the berachah, one should tighten the strap within the knot so as to fulfill the commandment, "You shall bind them for a sign upon your hand." (Deuteronomy 6:8) He should be careful that the knot which is in the shape of a yud is not shifted from the tefillin of the arm. Then he is to make seven coils on the forearm. Afterwards, he is to place the tefillin of the head on the head, being careful that it be exactly in the center of the width of the head. The knot of the tefillin of the head is to be placed at the back of the head, at the very top and center of the nape of the neck. The knot must appear to one who looks from behind the wearer as the shape of a printed daleth.

If one speaks between putting on the tefillin of the arm and that of the head, he should recite the following berachah on the tefillin of the head:

ברוך Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us concerning the mitzvah of tefillin.

This applies only if he spoke about matters which are not immediately related to the donning of the tefillin. However, if he interrupted for his own requirements in putting on the tefillin, he need not recite the additional berachah over the tefillin of the head. Yet, it is proper not to interrupt at all unless it is impossible to do otherwise. Even if one interrupts by speaking of matters of holiness, it is still considered an interruption. However, if, between putting on the tefillin of the arm and that of the head, one hears Kaddish, Barchu, or Kedushah, he may stop and respond with the congregation. Although this interruption results in the recital of an additional berachah over the tefillin of the head, and it is prohibited to cause the recital of an unnecessary berachah, in this instance it is permitted because some authorities are of the opinion that one should always recite the additional berachah על צמת תפילין ("... concerning the mitzvah of the tefillin") over the tefillin of the head even if he did not speak between them.

After he has put on the other two around the middle finger—the first coil around the middle phalanx and the other two around the lower phalanx toward the wrist, (the remainder of the strap is wound around the palm) and fasten the end, [See Sefer Haminhagin, p. 4-5, for our custom.]

SHACHARIT — THE MORNING PRAYER

It is proper to say before prayer: I hereby take upon myself to fulfill the mitzvah, "Love your fellowman as yourself."

How goodly are your tents, O Jacob, your dwelling places, O Israel! And I, through Your abundant kindness, come into Your house; I bow toward Your holy sanctuary in awe of You. May my prayer to You, Lord, be at a propitious time; God, in Your abounding kindness, answer me with Your true deliverance.

1. Leviticus 19:18. 2. Numbers 24:5. 3. Psalms 5:8. 4. Ibid. 69:14.

קורבן דגרת תפילין

12 (מסדרור) ירכין כגומת תפילין שלוני הרק"ה לכתור ל' משרות אלו שיש בהם יסוד שמו ויצאית מנצח ברי וכוונת נפש ונפולות עשיית עניני שבת מורים על יהודי ואמר לו הכה והמחמה לנשוח כעלויים ונמחמתי כולוני ולונו ונשוח על הרוע כנר הגל ועל האש כנר האש כנר הנורה ששכנר הבמה שהיא נמנה וגם מלות ומחממות לכני ולנעדרותי יחשש"י הבמה תפילין יוכור את הנורה שיש שכנר האש: יש נוצרין לבית מלכה על די מומצת עממם שנתפאר בווהר ומכרין ג"כ יחושב:

מקום הגמת תפילין אל די צדק שחולו די מומצת עממם שנתפאר בווהר ומכרין ג"כ יחושב וזה המקום ושמותו את דברי אלה על לנכנס עממם שהיא שמה כנר הגל וזה קריצות אשא מרוב כניד נלג. ולכן לרין שיעה את המלכה אל די ללך הגוף ממש בענין שכנרין את ללך חוץ למטה המה המלכה על די מכוונת נר לני ממש ויוצר אלה יהיה דבר מולן בין תפילין לכאשר. ואמר הגמת המלכה אל די על די קריצות קורט שמהרקה ינרן:

בְּרַחֵם אֱתָהּ יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו

במצותיו וצונו להקיף תפילין; ואין מסתיין בין מלכה למלכה-

ייכרין לפעור גם את של ראש והק"ה הנוצה כבוד והקשר כדי לקיים מלות וקשרתם לזות על ידך ויוצר אלה את יום הקדש של י"ד מן המלכה אל די וחמ"כ עושין שבנה כריכות על פרק הרות המחובר אל היד וחמ"ל ייתת את של ראש כנורה הראש ויוצר שמהא שמהא כריכות על פרק הרות שהיא הקשר אל תפילין אל ראש מחמורי הראש כנורה העורף כולמען כנורה רכות כמ"ל דל"ס ללך חוץ שמה לעין הרותה מלאחמורי כעני דל"ס כנורהתי . ואם שח בין מלכה למלכה ינרן על של ראש:

בְּרַחֵם אֱתָהּ יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין;

בר"ה כשנר מצניעתי שאין לצורן תפילין אלא אם תפילין בעניני שבת נלתיני לו להבמת תפילין חוץ לצד לחזור ולכרר על של ראש. ולמחמלה חוץ להפסיק כולל אלה חס כן או יא שכנר בענין חמ"י חמ"י תפילין כדברי קריעה היו האשק. חמ"כ אל חס קרוב לו כדבר או קריעה בין תפילין אל די למחמלה אל ראש מומצת למסמין ולענין עמ המצור וחמ"ל שגורם כריכה חמרת על של ראש ואומר לנרית כריכה שאינה לריכה. לפי שיש אומרים להפסיק על של ראש ענ מלות תפילין חף חס ל"ס מה כריכותם אחר שהינה תפילין אל ראש וינרן ג' כריכות על אמצע האלמני. כהמלה כריכה חמרת על שח בהמלעו וחמ"ל שתי כריכות על הפרק המתולן (וכורן המומצת על כף היד) ונכסוף הכריכות יתקור:

תפלת השחר

נכון לומר קודם התפלה (הריני מוכפל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כבוד):

מִתְּחִלָּה מְכַבְּרֵי אֱהָרָה יְעֻקֵּב, מְשַׁכְּנֵי הַר שֵׁנִי אֵל וְאֵלֵי הַרְבֵּל קְדוֹשׁ בְּיַרְמֵהוּ, וְאֵלֵי הַתְּפִלִּין וְאֵלֵי הַקְּדוּשָׁה בְּיַרְמֵהוּ; וְאֵלֵי הַתְּפִלִּין וְאֵלֵי הַקְּדוּשָׁה בְּיַרְמֵהוּ; וְאֵלֵי הַתְּפִלִּין וְאֵלֵי הַקְּדוּשָׁה בְּיַרְמֵהוּ; וְאֵלֵי הַתְּפִלִּין וְאֵלֵי הַקְּדוּשָׁה בְּיַרְמֵהוּ;

אורח

ה'ר"א (4) כבוד כ"ד ה' (3) תהלים ה' ה' (4) ששם פ"ד (1) מברננ - דא' על פרק התחתון ומספור לפרק חיד' דה' על פרק האמצעי, דה' על פרק התחתון

הלכות ברכות השחר מ"ז

קעא

במדינות אלן שנודתן לומר אחר הוא עד שלא נברא העולם כ"י קט"ז אין לשנות תנומתו
 ולומר אחר הוא עד שלא בראת קט"ז (אבל מה שנודנו לחתום כא"י מקדש כ"י קט"ז כ
 הראוי והיה שלא לחתום בשם כיון שלא התורה ברכה זו בתלמוד שלנו קט"ז (וגם בתלמוד
 הרשאלמי קט"ז יש שאין גורסין בו הזכרת השם בהתחמתה קט"ז וגם התאונים לא מציינו שתקנו
 בה הזכרת השם קט"ז כמו שתקנו בתנותן ליעף כח קט"ז) אלא כיון שנודנו נרנו לפיכך הרצוננו
 לזרז שלא להבינם עצמנו לספק ברכה לנפלה יפה הוא עושה קט"ז):
 י"א על פי הסוד קט"ז יש לומר פסקו ואני ברוב הסוד קט"ז קודם כואו לכית הכנסת וכוונתם
 לומר בבית אלהים נהלך ברגש קט"ז ויקבל עליך קט"ז מצות עשה קט"ז של ואהבת לרע
 כמוך קט"ז קודם תפלה ויש מי שקבלה כדי לומר פרשה שמע ישראל כשווצא מביתו לכו
 הכנסת קט"ז:

מז דיני ברכת התורה וכו' מעיפים:

א ברכת התורה צריך לזרז בה מאוד^א שלא הרבה הארץ אלא מפני שלא ברכו בתורה
 תחלה ב לפי שלא היתה חשובה בעיניהם כל כך לברך עליה לכן היו מוזלים
 בברכתה: לכן לא הניעה עליהם תורתם אע"פ שעסקו בה הרבה ולכן יראה כל אז
 שהורה עלי המורה של הקב"ה שהיה משתעשע בה בכל יום^ה חשובה בעיניו לברך על
 בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם שזה מורה שעוסק בה לשמה וזכה לשלשל
 הנמשך לעוסק בה לשמחה שיהא לא ימוש מפך ומפך ונרץ ונרץ^ה שתעשה שאלי
 ובקשתו שמבקש בברכה ונודה אנתנו וצאצאינו^ה ויש מדקדקים להוסיף וצאצ

התורה) וכו'. והוא שער חשוב מ"א. ואנו בני
 הסוד.
 קט"ז שם. פמ"ה שער עולם העשי' פ"א. ספר רבו
 בתלמוד. וכו' בסוד. והוא לקיים בכו"ה ע' &
 ויש"ו התוספות תשי"ז ח"ב ע' 103 תורה 29. יד
 וישלים ח"א ע' 167. והוא בסמן במאמר אומרו"י ו
 על התורה ח"ב ע' התקפא.
 קע"ט ה' המצות ליהר"ם מי"ע רי.
 קע"א קדושים י"ח.
 קע"ב השבטין מי' רמת (קבלה מ"י יהודה חסיד.) ה
 מסה מי' כ"י. ח"א ס"י ו ס"ק ה' כאר הישא
 ס"ק ר'
 קני סדר זה עשרים גאון מי' ג'. ומכ"ם בסדר התפלה.
 ראבי"ה ברכות מי' קמו וטור בשם ירושלמי. והוא
 שחרא"ד פ"א.
 קני ש"ו"ה תולדות אדם (בת ה' בתלמוד) ובסדריו.
 ב"ד. ס"ז ס"ק פ. ח"א ס"ק פו. וכו' הנחה בסדר.
 קני סדר רב עמרם שם. חוס' פסחים ק"ר. ב' י"ח כל.
 סמ"ט עש"כ. כו. טור. פ"ד שם.
 ק"ט סדר יהוס (כונת ק"יש וקשרה). ס"ז שם. והוא לעיל
 ס"י.
 קט"א ע"י ראבי"ה שם. טור. לקום שמעוני ואחתון (טוב
 תהל) בשם ירושלמי פיק הדואה.
 קט"ב דוב"ס בסדר התפלה.
 סי' יאר הויה"ב השני ע' 61.

קב סדרור תפלה העשויה רכי שבתי

על וכו'. יום שנה שוועתנו קבל, וישמע צעקתנו יודע
 תעלה צדקות שקי"ו צי"ת הללה ג"י אלהי אדני.

וקורס שימפול יכוין לקבל עליו מי"ע של ומהם לרעך כמור וכוה
 מביה מפינמו כלולה ממפילום כל ישראל כי וכוה הרצים מלויה נו

והרעני מקפול עלי מקום עשה ומהנף לנעף פמור. והרעני אזהר
 פל פון ישרעל פנפפעי ומפולזי:

ולשוין משנת מסרים פ"ה משנה ד'. וכדי שממול עליו קדושה
 עלויה וממון לו כח לקשור העולמות כמפילה עשה עמו

כסא לקדושה וכוון לאומרו צפה מלא וצמתמצנה טהורה: הרעני
 קפון לעשאות ענמי פפפא לקדשה, למשי כסא לילארה צניקוד קמן,
 וצי מומון שבו והס סוד ילה סהס מוי"צ. ימין עלי לילארה צניקוד
 פמה ושמהלי לילארה צניקוד צירי. מוני יודל דלי ואלו
 (הי) [להל] ג"י סון. עיני עין ג"י יודל דלה וו דלה יודל דלה
 וו דלה יודל דלה וו דלה יודל דלה וו דלה יודל דלה וו
 דלה (ר"ל שנין הוא מספר ה' היוות ומפני שעמה הוא נעשוייה
 יכוונס מלאים הדי"ק). מוטמי יודל דלי ואלו דלי ג"י מוטס. פה
 ג"י יודל דלי ואלו דלי וכ"צ אומיוז סבה מולאום הפה היוואה

ממנה. זרוע ימין לילארה צניקוד סגול. זרוע שמאל לילארה
 צניקוד שגא. גופי סודו ו סהוא ז"א לילארה צניקוד מולם. ירך
 ימין עלי לילארה צניקוד מיריק. ירך שמאל עלי לילארה צניקוד
 סוריק. וצריס קודש עלי ליוהורודוה צניקוד ו' סוריק. ועטרה עלי
 סוד ה' סהיא מלי לילארה צלי ינקוד, וכל זה צפנימיומי.
 וכוויאווימי כללס מלהיס עשה אומי, א נולגלמי סוד הכמר שבו ג'
 3

קנין פני עין חיים

ברב מוסר וראת שמים לא היה נשיב חשבוה. ער שיצא מבה"כ, כדי שלא ינשך בדברי חז"ל. גם ראיתי למורי זלה"ה שלא היה רוקן כלל בבה"כ כ"י שהיה שם, ואם נודע לו רוק היה מבלעי בכסותו. גם הוזכרתי שלא להניס אנצב חזן הארון בתפלה. כדי שלא יצטרך נטילה. גם ראיתי למורי זלה"ה שלא היה מרים קולו בתפלות אפילו בזמירות ובתפלה דמוישה. לפי שחזון להראות הנבנה לפני השי"ת, וכבר הומחזן לקונו. ואמנם בימי השבת, היה מרים קולו מעט יותר מימי החול, והיה אומר בעצמה מפני כבוד השבת. גם כל הזמירות והקרבנות ותפלה דמוישוב שהיא יוצג, והיה אומר הכל מסידור שבידו, אמנם בתפלה י"ה היה סתום את עיניו, ואומר בע"כ כל העמידה, ואפילו בחזרת התפלה משי"ת, היה סתום את עיניו ומכרין ושומע אל השי"ת. גם צ"ל שאור שישוב בבה"כ, קודם שיחזרו להתפלל כלל ועיקר בתפלה שחזרית, צ"ל שיקבל עליו מצות ואהבת לרצון כמזן, ויכוון לאהוב כל איש ישראל נפשיו, כי על ידי זה תעלה תפלתו כלולה מכל ישראל, ותוכל לעלות לעשות פרי וצליח. ואמר לאדם להתפלל לפני ה' בעצבות, רק כעבר המשמש את קונו כשמתוה גדולה, שאל"כ אין כח בנפש לקבל הארה עליונה

תנח"ך

ח"ת, וה' אוחיות הנכולל. בהם, גמטריא מ"ג, הרי"ה ואהי"ה, יום ד': משפט: גמטריא תכ"ט, ע"ה גימטריא ה"פ אלה"ם. כתוב, ג' תכ"ח, ג' אלה"ם ידוידן, חסד פ"ו נשאר ר"ה, ג' מצפ"ק, חסד פ"ו נשאר ר"ה, הרי"ה חסד, יום ה': הוד הוא, גמטריא רכ"א, גמטריא: י' אחיה עולה ודו, י' שמות עצמן הנכולל. יום ו': לכל חסדיי, גמטריא קצ"ח, ג' הוי"ת, ג' יום ז': הללויה, ג' פ"ה אוחיות הנכולל, הרי"ה קי, יום ז': הללויה, ג' פ"ה גמטריא ע"פ מ"ה, ג' יום ז': לעשות גמטריא תת"ן, אחרים ואלה"ם שהוא ג' אלה"ם חסד ר', ישרא אחרים ואלה"ם שהוא ג' אלה"ם חסד ר', ישרא

- (א) חזן פ' פטוק ר' גובר על כולם. ואמנם בימים ו' א"צ לרקוק ר'ק פ"א לכר, ויש ספק ברבן אם הוא נגד הח"ת שהוא יום ה' וכולם כללים בן. או הוא נגד הכינה והיא כוללת כל הח'ל, לכן אין בשבת רק הקפה א' בלבד. (א)
- בע"כ ח' כות ה"ל, בענין הקפות הנזכר לא היה מורי ז"ל, ועשה אהם, כי היה מתאחר לבא בב"כ, וישארה יארה כיוונה, לכן לא היה עושה הקפות. אך כשהיה עומדים בבית מדרשו היה מקפץ, וכמו מה"ה צמט ו"ל, ואני שמעתי שהרב ר' זידיס היה מקפץ פ"א בכל יום, וכשבת ז"פ. ע"כ.
- צ"ל שיהיה מן ה"י ראשונים של בה"כ, ושם ישאר להתפלל תפלות, ואם אחר שיהיה מ"י הראשונים יצא והולך לו, אפילו שהולך להתפלל בב"ה אחרת, ה"י לא הופיל כלום במה שעשה. והנה ראיתי למורי זלה"ה שלא היה מ"י ראשונים, למטה שהיה חולגי והיה מוכרח לפנות גופו. והם עוד כדי לצאת מביטו מעטוף בטלית תפילין סבוכר כוונה. והנה בלילה לא זמן תפילין, והיה צריך להיות עד שיהיה יום. ואז כבר לא היה משני לזאת מה"י ראשונים.
- גם ראיתי למורי זלה"ה שלא היה מדבר בבה"כ אפילו אחר זמן תפלה בשאר הימים, וכמעט אפילו

- (א) סוד הקפות בה"כ: פטוק לעשות בהם משפט כתוב הוד הוא לכל חסדיי הלויה. יום א', אחר הקפה יאמה: כתוב הוד הוא לכל חסדיי הלויה, ר"ת גמטריא: ע"ג. שהוא ס"ג ע"ג י' אחריותי, כתוב הוד הוא, ס"ה גמטריא ק"א שהוא אה"ה גמטריא רכ"א, גמטריא א"ם, כ"ן. לכל חסדיי הלויה, ס"ה גמטריא א"ם, שהוא אה"ה גמטריא רכ"א, גמטריא א"ם, יום ב', אחר הקפה יאמה: לעשות בהם משפט, ר"ה גמטריא ע"פ מ"ה, ג' יום ז': לעשות גמטריא תת"ן, אחרים ואלה"ם שהוא ג' אלה"ם חסד ר', ישרא

- (ב) חזן פ' כמכר את ע' זשי"ה ר' קי, ואחזק את צ"ח זשי"ה ר' ח'ס"ה.
- (ג) שני הכתובים ח"ת ע"ן ברכת השחר ר' ב.

4

הכרזות שער ענין ברכת השחר

התבירים שילי. ובפרט אם יש להאדם יריעה והשנה לדעת ולהכיר להכיר בבחינת התשמה. ואם יש איה חבל מזה בצורה, צריכים כולם לשאת עצמם בצערה, או מחמת חז"ל, או מחמת בנים צמט, ויחפלו עליה. וכן בכל הפולחנות וצרכיו ודבריו, ישותי את הברך עמי. ומאז הוזכרו מורי ז"ל בענין אהבה התבירים שילי של חברותינו.

גם הוזכרו מאד מורי ז"ל שלא להניס ואנצב בתוך האוננים, כדי לקנות תוהמא שבהם בתוך התפילה כלל, מהחלת הברכה עד גמר עלינו לשבח ואם עשה כן צריך נטילה. גם מעולם לא התפלל תפילתו בקול רם, אפילו סוד התפילה של מילשב, כגון הזמירות וכיצא סוד, להורות הכינה ואימה ויראה לפני השי"ת. ואמנם בימי שבת, היה מרים ומגבית קולו בעצמה בתפילה דמוישוב, יותר מעט ממה שהיה עושה בחול ואף זה לא היה עושה, אלא מפני כבוד השבת.

גם הייתה נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה, פרשת המן ר' הדברות וכיצא בה"כ בפרישות אחרות, ומעני מורי ז"ל שלא של על דבר, כי הרי בימי הדברות הוכיר לי שצמם לאוסמם, ובפסו בי' הדברות הוכיר לי שצמם בתפלה, ופסני המנין שלא יאמר שאין עוד ויזי תורה מן השמים אלא י' הדברות בלבד, לכן בטלום, ומי זה ישרא אל לבי לחזק את המנין, ולנוהג מה שביטולו ר"ל בנמצא.

ענין מורי ז"ל בקטו בלילה, אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר, עד פרשת העקידה, ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאר היום היה מתעסק בחזילה בצצינת, ואח"כ היה מנחם תפילין, ופזן מן המקדישין והתפילין אל המלית, וטענת גמור הוא יצא, כמז שיחבאל סודם לטשה בפ"ת. ואח"כ היה מתחיל תפלתו, ואומר מן פרשת העקידה ואילך.

כל הוי"ה ברכות שיש מן ענטי"ה (ו) עד חזקתו, ולנוהג מה שביטולו ר"ל בנמצא. ענין מורי ז"ל בקטו בלילה, אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר, עד פרשת העקידה, ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאר היום היה מתעסק בחזילה בצצינת, ואח"כ היה מנחם תפילין, ופזן מן המקדישין והתפילין אל המלית, וטענת גמור הוא יצא, כמז שיחבאל סודם לטשה בפ"ת. ואח"כ היה מתחיל תפלתו, ואומר מן פרשת העקידה ואילך.

התבירים שילי. ובפרט אם יש להאדם יריעה והשנה לדעת ולהכיר להכיר בבחינת התשמה. ואם יש איה חבל מזה בצורה, צריכים כולם לשאת עצמם בצערה, או מחמת חז"ל, או מחמת בנים צמט, ויחפלו עליה. וכן בכל הפולחנות וצרכיו ודבריו, ישותי את הברך עמי. ומאז הוזכרו מורי ז"ל בענין אהבה התבירים שילי של חברותינו.

- (א) חזן פ' כמכר את ע' זשי"ה ר' קי, ואחזק את צ"ח זשי"ה ר' ח'ס"ה.
- (ב) שני הכתובים ח"ת ע"ן ברכת השחר ר' ב.

הגהות ומראות מקומות

- (א) ג"א וזר מצוי (שער הכוונות זשי"ה).
- (ב) ג"א וזר מצוי (שער הכוונות זשי"ה).
- (ג) מן תנחתו לשכור ביתה (פ"ה).
- (ד) ברכות ל'.

לידי גילוי אך ההפרש בין מצה דפסח לחמץ דשתי הלחם כי בשבועות שהוא גילוי הכתר גם החמץ יכול לעלות [כי בפסח גילוי דעת הנעלם הי' בלמטה מהדעת לכן הי' מצה קטנות משא"כ שבועות גדלות ב' גלוי הדעת הנעלם בדעת ממש שהרי פנים בפנים דבר הי' עמהם]:

ד) **ועתה ית' מצות ספירת העומר שנאמר וספרתם לכם ממחרת כו' (ויקרא כ"ג ט"ו)** כי העומר שהוא שעור הי' מזון המלאכים שמבחי' עלמא דאתגליי' במוחם והשגתם, וישראל ג"כ נצרכים לו לצורך נפשם הבהמית ושתי הלחם לנפש האלהית כנ"ל לכן נצטוינו בספי' העומר כדי להמשיך מתחלה הארה מן ההעלם הנ"ל לידי גילוי בתוך העומר ע"י ספירה לאט לאט ואח"כ בשבועות ימשך כללות ההארה, והתועלת מזה הוא שגם נפש הבהמית תוכל למסור נפשה באחד ע"י גילוי בחי' אנכי כו', כי הנה יש נש"ב וידוע דשער הנ' כולל כולם והוא בחי' הכתר ואינו דבר בפ"ע אלא שהוא המקור של מ"ט כמו שהם למעלה מהתחלקות ולכן הספי' מ"ט ימים להמשיך ממנו מתחלה עכ"פ כסדר מעט מעט וע"כ אומרים היום שני ימים ולא יום שני מפני שהם המשכה מבחי' שכולל את הכל ע"כ אין יום השני נפרד מהראשון כי מיד בגילוי למטה הרי הוא א' עם הראשון וזה פי' היום שני ימים כלומר מעתה יש בגילוי שני ימים ולמחר הרי כאן שלשה כא' כו' ועי"ז ממילא מתגלה בשבועות מקור מקומם הכוללם יחד וז"ס תספרו חמשים יום (ויקרא כ"ג ט"ז) אעפ"י שסופרים מ"ט כי הנ' הוא המ"ט אלא שהוא הכולל שלהם:

(פרטי ענין ספה"ע בענין דם נעכר כו' מבואר בביאור לתורה ע"פ ואהי' אצלו אמון תקע"א):

איסור שנאת ישראל, ומצות אהבת ישראל

(קדושים) **שלא** לשנוא לחבירו, שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. (ויקרא י"ט י"ז) (רל"ח). לאהוב כל אדם מישראל, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. (ויקרא י"ט י"ח) (רמ"ג): ידוע מאמר הלל הזקן להגר (שבת ל"א ע"א) דעלך סני לחברך לא תעביד זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו' ובאמת אינו מובן כ"כ דהתיינח במצות שבין אדם לחבירו אבל מצות שבין אדם למקום מא"ל ובפרט שבו ית' כתיב אם צדקת מה תתן לו (איוב ל"ה ז') כידוע, גם נודע מ"ש' שנכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מ"ע של ואהבת לרעך כמוך לפי שהוא יסוד גדול בעבודת ה', ולהבין ענינה:

א) **הנה בטעמי מצות פ' קדושים כ' האריז"ל וז"ל כי כל ישראל סוד גוף א' של נשמת אדה"ר כנודע אצלינו (בס' הגלגולים פ"א ב') וכל א' מישראל הוא אבר פרטי ומזה הוא הערבות שאדם ערב בשביל חבירו אם יחטא ולכן נוהג מורי ז"ל לומר פרטי היודים כו' כי כל ישראל גוף א' עכ"ל וביאור דבריו הוא שאדה"ר הי' כללות כל הנשמות כולם שבישראל (לבד מאותן שיבואו אחר התחי' ע"ש פ"ז) שהי' כולל כולם מהם נתלים בראשו מהם בזרועו כו' ועש"ז נק' אדם אדמה לעליון כי הוא בחי' כללית ונמשך מבחי' אדם דלעילא שכולל י"ס בבחי' פרצוף וכדכתיב בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב), והנה מבואר במ"א בענין אדם דלעילא שהוא בחי' שם מ"ה דתיקון שיהיו הי"ס כלולים זמ"ז שחסד יהי' כלול מגבורה וגבורה**

מחסד וכיוצא, משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זת"ן וההתכללות הזאת הוא ע"י המשכת
שם מ"ה שממצחא שהוא בחי' א"ס הכולל כל ההשתלשלות ופרטי הנמצאים כי ממך
הכל כתיב (דה"א כ"ט י"ד) ולכן הוא הגורם ג"כ ענין ההתכללות אחרי יציאתם אל
הגילוי כאו"א בפ"ע וז"ש בת"ז שם מ"ה דאיהו ארח אצילות כמו האורח שמחבר שני
מקומות נבדלים ע"ש בארוכה (בביאור מאמר הזהר פ' יתרו דכל יומין מתברכי' בי'
כו') ועד"ז יובן ג"כ בנשמות ישראל שהם קומה שלימה ביחד דהיינו נשמת אדה"ר
שהיא כללותם והגם שיש בה רמ"ח איברים מיוחדים הרי הם כלולים זה מזה וכמו עד"מ
בגוף אחד שהגם שהוא בהתחלקות ציור איברים ראש ורגלים וידיים וצפרנים מ"מ כל
א' כלול מזולתו שביד יש חיות מעין הרגל ע"י הוורידים שנמשכו בו וכן בשאר כל
האיברים וכנודע שמרפאים אבר א' ע"י הקזה בחבירו מצד עירוב הדמים וההתכללות
הזאת באיברי הגוף ובחיות הנפש שבהם הוא מחמת כללות החיות שכולל כולם שהוא
המאיר במוח שבראש שממנו נתפרדו כל א' לעצמו והוא כולל כולם ד"מ ההיולי כידוע
ולכן המוח הוא המרגיש כל כאבי הרמ"ח איברים וכאב היד עם הרגל שוים אצלו
אדרבה לפעמים ירגיש המוח יותר כאב מכה שבצפורן מכאב מכה שביד כנראה בחוש,
ועד"ז הי' ההתכללות ברמ"ח איברי נפש אדה"ר זה מזה מחמת מקור חיי נפשו שהוא
מבחי' חכמה עילאה דאדם העליון בחי' א"ס ב"ה ששורה ומתייחד בחכמתו שהוא
וחכמתו א' ולכן נאמר בני בכורי וכמו הבן שהוא טפה ממוח האב, אך אמנם לאחר
שנתחלקה נשמת אדה"ר לשרשים רבים וכל א' נחלק לענפים ולניצוצות רבות בגופות
מיוחדות ה"ז כמשל האיברים שנפרדו זמ"ז ולא יכאב להיד מכה שברגל המופרדת ממנו
וכיוצא, אמנם הפירוד הזה הוא רק מצד הגוף אבל הנפש לא נפרדה באמת וכולם
מתאימות, וכמשל היד שיש בה מוורידי הרגל והעין וכן ברגל מן היד כו' וכיוצא ויש לה
כאב עצום ברוחניותה מכאב העין כנ"ל במשל ולכן אמר האריז"ל כל פרטי הוידוים
שחטא א' מישראל שהרי הוא כאב אותו אבר שבו מושרשת נפש אותו הישראל ומגיע
הכאב גם לאבר העליון שמושרש נפש האריז"ל ובפרט מצד מקור נשמותו מוח האב
וחכמתו ית' הכולל את כולם ומרגיש כאב כל הרמ"ח איברי, ולכן נצטוינו ג"כ
לאהוב כל אדם מישראל שהרי כל אדם כלול מכל נשמות ישראל כנ"ל מן האיברים
והרי א"כ בו יש זולתו ג"כ ויאהב זולתו כמוהו וכן הוא כלול בזולתו כנ"ל בקישור
האיברים, וזהו ג"כ שצריך לקבל עליו מצוה זו קודם התפלה כדי שיוכל למסור
נפשו באחד שתעלה לפני ה' בבחי' מ"ן בק"ש וא"א להיות עלי' זו אא"כ תהי' שלימה
ובריאה דהיינו שתהי' כלולה מכל הנשמות שהוא כמו האבר שבריאותו הוא כשבריאים
הוורידים שבו הכלולים מכל האיברים, שאז תעלה לרצון לפני ה' בחכמתו ית' שהיא
הכוללת כל הנשמות כולן כא' ממש, שלפי שהנשמה יש בה בהתכללות ג"כ מכולן
יכולה היא לעלות באור הכללי שהוא מקורן ושרשן, וההתכללות זאת הוא כשהאדם
מראה בעצמו ובגופו כן שאוהב רעהו כאיברים הכלולים זה מזה ושלי שלך כי עצמו
ובשרו הוא, משא"כ כששונא לא' מישראל בלבו הרי הוא מפריד מנפשו אותו חלק של
זולתו הכלול בו ודוחהו מעליו בשנאה זו ששונאו ומסלק רצונו ממנו וממילא יש
פגם וחסרון בנפשו שנחסר בו החלק הנ"ל ונעשה בעל מום כי באמת כל אבר
פרטי כלול מתרי"ג והיינו מהתכללות זולתו בו וע"י השנאה הוא מפריד ממנו אותו
חלק הפרטי ואז אינו יכול לעלות לרצון לפני ה' וכדכתיב אשר יהי' בו מום לא יקרב
להקריב כו' (ויקרא כ"א י"ז) שאא"ס ב"ה הכולל כולם לא יסבלנו מצד החסרון שבו
שחיסר אותו [האבר] הפרטי שהרי א"ס ב"ה כולל גם אותו וד"ל ולכן נצטוינו כמה ל"ת
בהקרבת בעלי מומים הן בכהנים הן בקרבנות עצמן כמ"ש בפ' אמור ונצטוינו ג"כ

במ"ע להקריב כל קרבן תמים כדכתיב תמים יהי לרצון כו' (ויקרא כ"ב כ"א):

ב) ואעפ"י שנת' היטב טוב טעם למצוה זו עדיין יש בזה עוד טעם נפלא בעוצם הטובה שהאדם עושה לו ולכל העולם בקיום מ"ע זו ולהיפוך ח"ו כשמבטל מ"ע זו ועובר על ל"ת של תורה דלא תשנא: והיינו עפ"י ביאור מאמר הלל הנז"ל שאינו מובן ג"כ למה ביארו מ"ע זו בענין השלילה מה דסני עלך לחברך לא תעביד ולא אמר לו ההן שבה הנגלה מפשט הכתוב כד"א ותרחמיה לחברך כוותך. והענין כי דבריו אלה הוא פי' מצות ואהבת לרעך כמוך בענין עמוק, דהיינו כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו, אין הפירוש שאינו יודע כלל חובותיו, אדרבה, יוכל לראות ולהבין היטב עמקות פחיתותו יותר מראיית זולתו עליו שהרי זולתו אינו רואה אלא לעינים והוא יראה ללבב אלא הכוונה שאין החוב תופס מקום אצלו כלל להתפעל מזה וכאילו אינו רואה אותו כלל כי מפני האהבה הגדולה אשר הוא אוהב מאד א"ע על כל פשעיו שיודע בדעתו תכסה האהבה בבחי' מקיף שלא יומשך מן הידיעה לידי התפעלות במדות ולכן אין תופסים מקום כלל להתפעל מזה, וזהו שאינו רואה חוב לעצמו שנשקע ונתבטל בהאהבה רבה המכסה על כל הפשעים בבחי' מקיף, וכאשר יראה זולתו על החוב שלו ויבין אותו ירגז מאד אע"פ שיודע בעצמו שאמת הוא והיינו לפי שעיקר רוגזו אינו על עצם הפחיתות שחבירו מדמה שקר שהרי יודע שאמת הוא רק על שידיעת חבירו את פחיתותו הוא בבחי' יש והתפעלות, משא"כ כשהוא יודע האהבה מכסה, וירגז על חבירו על ההתגלות שגילה חבירו החוב שלו מתוך הסתר וכסוי האהבה שהיתה מכסה עליו ולא היה נראה כלל ועתה אצל חבירו נראה ליש ודבר מה, וזהו מה דסני לך גילוי זה, לחברך לא תעביד שלא תראה חובותיו ופשעיו, הן במילי דעלמא בדברים שבין אדם לחבירו והן במילי דשמאי, ליש ודבר מה אלא יהי' האהבה שלך לו, גדולה כ"כ, עד שתכסה על הפשעים ולא תניח אותם מן הידיעה לבא להתפעלות במדות וכמו כאשר יהי' לאדם רצון ותשוקה נפלאה לחבירו מצד המשכה רבה ועצומה שמעצמות הנפש שיש לו אליו, כל אשר יעשה לו רעות היפוך אהבתו לא יהיו תופסים מקום כלל ובטילים נגד האה"ר מים רבים לא יוכלו כו' (שה"ש ח' ז'), ולכן זהו כל התורה כולה שע"י התכללות נשמות ישראל אלו באלו והיו לאחדים ממש כאילו היא קומה א' לבד, עי"ז גורם למעלה ענין נפלא שהוא יסוד ותכלית כל התורה כולה והוא ענין יחוד קוב"ה ושכינתו' ששכינתו' היא אימא תתאה ומטרוניתא מקור נשמות ישראל, כי הנה שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם (ב"מ פ"ד א') ופי' שיעקב הי' כללות כל הנשמות הוא מעין שופרי' דאדם העליון שעל הכסא הוא מראה דמות כבוד ה' (יחזקאל א' כ"ח) כי חלק ה' עמו (דברים ל"ב ט') וכשמתכללים נשמות ישראל והיו לאחדים עי"ז נעשה אחד באחד שה' ית' מתייחד עם ישראל והיו לאחדים ואין האדם דלעילא רואה חוב לעצמו ואז הוא עובר על כל פשע של ישראל כמאן דמסתחי בימא רבא וכמ"ש לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל (במדבר כ"ג כ"א) מפני שה' אלקיו עמו ואין האדם רואה עד"מ חובת עצמו וד"ל ואין פי' לא הביט ולא ראה שנעלמים ממנו ח"ו כי הכל גלוי וידוע ואפי' שיחה קלה כו' אלא כמ"ש וירא און ולא יתבונן (איוב י"א י"א) שאין נמשך מן הידיעה שלו שיודע אותם בדעתו ית' שאין לה גבול ותכלית, לידי התפעלות במדות הגבורה כו', כי האהבה תכסה וכמ"ש ויסך אלוה בעדו (איוב ג' כ"ג) אלוה הוא אל ו"ה שהוא חסד עליון המקיף כמ"ש בע"ח (שהוא לבוש הנשמה וחותמה ע"ש) משא"כ אם יש פירוד ח"ו בישראל כל אשר בו מום לא יקרב ויגרום למעלה בחי' פירוד ואז יהי' רואה את החוב ובפרט עליו שהוא המפריד רחמנא ליצלן מזה וברכנו

משיחות "יט כסלו וט"פ וישב, כ"ף כסלו, ה'תרמ"ג

ענין המנוחה בכלל [בלשון הרמב"ם (בנוגע צו דעם מצב המנוחה לדיע"ל) — "לא מלחמה ולא קנאה ותחרות"], הפך פון מלכיות מתגרות אלו באלו, און היפך פון העדר האחידות והשלום בין ישראל.

און דורך דעם וואס סיקומט צו, די הוספה בתפלה בדיבור פון א אידן אין די צוויי ענינים, וועט עס זיכער אויפ-טאן פעולתה — כידוע אז שוין דיבר טוב אליין פון א איד ונאכ"כ דיבר בתורה ותפלה, אין קלויף דאורייתא וצלוותא דאלין מלכיו לעילא, בקעין רקיעין כו"ל. ובפרט אז פון דעם מחשבה ודיבור טוב ווערט "מצרפה למעשרה", און ער פירט זיך אויך בפועל.

אין אנדערע ווערטער: בשעת סאזן דא א בלבול בעולם און מלכיות מתגרות אלו באלו, קען א איד זיכער אויפטאן אין דעם (ניט דורך ליינען די "פייפערס" בכדי וויסן וואס עס טוט זיך און גארניט משנה, וואס זיין ידיעה ביה איז סיי-וי פטרינדיק צייט ללא כל תועלת כלל אויף ידיעת הפרטים, ואפילו — דעם כלליית המצב) — דורך מוסיף זיין

- 4) הל' מלכים פייב הי"ד.
- 5) מנא פ"ט בהג"ה הא' (נד, ריש ע"ג) מזהר ח"ג קפ"ח, ב' קורא ד"ה להי"ז מ"ש בשער התמידים (קמ"ג, ט"ש"א).
- 6) בתנאי שם יתא תוכח אתו (סליין לעילא).
- 7) כידושין מ"א (בנוגע לחושבה טובה, ומה מובן במ"ש"ת וק"י בנוגע לייצור שגא מהמחשבה).

וההם אתם⁹⁹, כולל — כסף וזהב עם שטייט בפי וישב¹⁰⁰. ומעו"ז זה — בפי הרמב"ם, אהבה ויראה¹⁰⁰, וואס זיינען מקור ושורש וכולל כל מצות עשה און כל מצות לא תעשה¹⁰¹ — שליליות התורה ומצוותיה.

ובפרט דורך דעם וואס מיטוט די עבודה בשמחה ובטוב לבב, וואס שמחה פורקן גדר¹⁰², אויך דעם גדר פון גלות, און עס ווערט "פרצת עליון פריק" (ווי

- 103) ל"ה, כ"ט.
- 104) ל' מ"ג.
- 105) אגרות בראשית ספס"ג.
- 106) רות ד', י"ח.
- 107) ב"ר פ"ב, ג'.
- 108) לישון רש"י בא"ב, מא (פמכ"לית בא ש"ס).
- 109) ישעי' נ"ב, ח'.
- 99) ישעי' ס"ט, ט.
- 100) ראה תור"א ר"פ וישב, תו"ז שם נ"ח, א ואיל"י. לקריא בתעלתו ל"ב ד' ובכ"ג.
- 101) תנאי פ"ד.
- 102) ראה המשך שפה תשנת תרנ"ז (סל"מ תרל"ז ע' ר"ב ואיל"י).

[אע"פ אז דער סימן פון מלכיות מתגרות איז איינער פון די סימנים אויך ביאת המשיח' — האט מען שוין אבער (לכאורה) יוצא געווען לכל הדיעות אין סימנים אויך ביאת משיח, אפילו אויך אין דעם סימן פון מלכיות מתגרות, ואפע"כ — גייט אויך איצטער דער מלכיות מתגרות בכיוון בלתי רצוי.]

ובפרט אז כוונתם האחרונים ווערט אויך פארשפרייט באופן מבהיל דער הויפן פון אהבת ישראל ושלום ואחדות בין ישראל, נאך מתגרים אלה באלה — אין בהתאם צו דעם ניינטס מצב וואס איז צוגעקומען בעולם (וואס איז בין איצטער ניט געווען²) דארפן אידן צוגעבן בעבודתם — ובמיוחד: א הוספה אין בקשה להקב"ה, ד"ה, — א הוספה בתפלה (במקום שאין בו איסור תפסק), און אין תפלה גופא — א הוספה וואס איז פארבונדן (א) מיט אהבת ישראל, וואס האט אויך א קשר מיוחד מיט עקבות דמשיחא און מיט פארענדיקן דעם גלות וואס איז געקומען צוליב דעם הויפן פון אהבת ישראל³, און (ב) מיט

- 1) ב"ר פמ"ב, ד'. ובמדרש לקח טוב עה"פ ל"ד י"א.
- 2) מלכיות מתגרות זו בזו.
- 3) ראה סוטה מט, א: בכל יום ויום מרובה קללות משל חבריך.
- 4) יומא ט"ו, ב'.

5

רש"ל שצ"ל פסוק ו"ה (א"ר צדיקים גו"ג). און ווי ער זאגט אין "שער הכולל"²⁸ אז, גם צדור האר"ה זלקווא (סידור האר"ה) ל"ר שבת מרשקוב²⁹ הובא זה בשם הרש"ל. און ער איז מסביר: "מה שהודיע לנו מקורו שהוא מהרש"ל הוא מחמת שבפע"ל לא נמצא לומר זה הפסוק. ואע"פ אז ער אלטער רבי האט געוואוסט אז עס שטייט ניט אין פע"ח — האט ער דאס אריינגעשטעלט בסידורו השווה לכל נפש."

און אזוי שטייט אוד (אז מ'זאגל זאגן "אר צדיקים גו"ג בסוף התפלה) אין סידור "סדר עבודת ישראל"³⁰, שיש בו חממה, נוסף למלאכה רבה. וידוע אז סידור זה ווערט אנגענומען אלס פוסק אחרון אין דעם חוג אידן יראים ישראלים וועלכע זיינען געגאנגען מיט דער שיטה פון "תורה ודור אר"ז", זיי האבן אנגע- נומען סידור זה³¹.

דער קשר פון דעם פסוק (אר צדיקים יודו לשמור ישוב ישראלים את פניהם) מיט הגמול הוא זור י' ל"ג חוקו (שם הגמולים (החזק"א) מעי מהרש"ל) בו"ש בו הלל חוקו שור' מגזע דוד המלך (ירושלמי תענית פ"ד ה"ב, וראה שבת נ"א א. ועוד). — הובא בספר יחסוד מאמר אר' מעי הלל. ועוד³².

- (28) שם אות י"ז.
- (29) דודי ש"ש משקוב ה"י אצל הגעש"ס (לשון שער הסידור).
- (30) מחובר הסדר כי ע"י זיועו בו אר"י יוסף דודי (לשון השער) — רעולוים, תר"ח, וכה בעד סידורים מסוג זה.
- (31) אפשר שמפני שא"ר צדיקים בסידור זה (סדר עבודת ישראל) נכתב כמה עמודים לאחר התפלה (ובנתיים) — תפסק כו"ב ענינים) — נאמט מסידורים לאחר המוסידים על סידור זה.

בתפלה בתורה וגמ"ח, וואס דעמולט איז "כאילו פדאני לי ולבני מבני האומות"³⁴, וברמילא פועל'ט עס אויך אז די אומות פירן זיך דעמולט אויך כדבעי, ובלשון הידוע אנשטאט דעם אז דער "ל"י" — כולל ניצוץ אלקי שבחם — איז בגלות ושב"י כביכול "בין האומות", ווערט "פדאני" ער ווערט גנגאל נפדה, און די אומות זיינען מרגיש בלילו ווי דער ניצוץ איז ניט "בין האומות", נאר על האומות, במילא פירן זיי דורך תפקידם — "לעמדו וזים ורעו צאנאנאם".

ב. דערפאר איז מען מציע כנ"ל — אז בהתאם צו דעם מצב שנשונה בעולם ובין ישראל, זאלן איר אפילו די וואס זיינען ניט מתפלל לויט נוסח האר"ה זל, מוסיף זיך בתפלתם (במקום שאין בו איסור הפסק), ניט קומעדיק אויף זייער הנהגה עד תחא — בתחלת התפלה און בסוף התפלה — אז ענין פארבונדן מיט אהבת ישראל, און מיט כללות ענין המנוחה, איז באמת איז דאס ניט קיין הוספת חידוש, ווייל דאס איז שוין דא בתפלה לויט נוסח הרמב"ם, אחרונים וכו', נוסח האר"ה זל, ונוסח אדה"ז וכו' (כדלקמן):

- (א) בהקדמה לתפלה: פאר, "מה טובך, זאל יעדערער מוסיף זיין, זאגן, "הייני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך".
- (ב) בהקדמה לתפלה: פאר, "מה טובך, זאל יעדערער מוסיף זיין, זאגן, "הייני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך".

- (19) התולת ה, ג.
- (20) שם כפ"ט, ד.
- (21) כו"ב אהבה.
- (22) כו"ב אהבה.
- (23) אהבה סל"ב ד"ה ומ"ש.
- (24) אהבה שם סק"ב.
- (25) כו"ב אהבה י' יעקב עמדין. ועוד.
- (26) שו"ת מהרש"ל סי"ז.
- (27) להודיע שיהיה מהרש"ל הוא משבת יהודה ודוד המלך (ראה שו"ת מהרש"ל סכ"ט בתערה — מכת"ש ל"ה) ש"י יחזקאל ע"י יחזקאל המלך, וי"י
- (1) כו"ב אהבה.
- (2) כו"ב אהבה.
- (3) כו"ב אהבה.
- (4) כו"ב אהבה.
- (5) כו"ב אהבה.
- (6) כו"ב אהבה.
- (7) כו"ב אהבה.
- (8) כו"ב אהבה.

6

הוצעה" פון רמב"ם, ב"ח, ט"ז וכו', און רש"י און דעם אלטן רב"ן.

און די החלטה בזה בעצמה זאל שוין ברענגען די אלע תוצאות טובות, ווי געפסקינט אין ש"ע⁴⁸, אז בשעת מאין מחליט צו אננעמען אויף זיך א דבר רצוי, און דאס אליין ברענגט שוין דעם נצחון וביטול הגזירות אויף וועלכע מאין מתפלל, און (ניט נאר) א נצחון עיל מלחמה, נאר א נצחון כאופו פון "פדה בשלום"⁴⁹.

ובקרב ממש זאל מען זוכה זיין אויך צו דעם וואס עס שטייט אין מדרש⁵⁰, "ז' כותו של צדיקים בנו עזו זו למעלה מזו, כח ראשונה⁵¹ או צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" — עולמך תראה כחיד⁵² נשמות בגופים יוצו אין דעך את פניך בבהמ"ק השלישי בגאולה האמיתית והשלילה ובמהרה בימינו ממש.

48) א"ח סמק"א ס"ג.
49) תהלים נה, יט. וראה ד"ה פדה בשלום לאדאמאצ (בשע"י תשובה ח"א) פ"א.
50) ספרי ור"ש ע"פ דברים א, י.
51) "ראשונה" מלשון למעלה. ועיי' חז"א פרשתנו ע"פ בשיעור חוש הדין (קט, סעיף); לטורא רבבא כ"ו, ובמפרשינו מפני דכל הגדול מתברר כ"ו. — וראה ג"כ חז"א נט, סעיף.
52) ברכות כ"ו, וראה תנ"א פ"ד (כ, רע"א).

התורה⁵³, ועפ"י פארוואס זאל מען מוסיף זיין אן ענין חדש בתפלה —

אזי אבער די אמירה בתפלה וועגן אהבת ישראל (בתחלת התפלה) און אמירת "אר צדיקים גו'" (כסוף התפלה) ניט קיין ענין חדש א) אמירת, אר צדיקים" שטייט שוין אין רמב"ם, ב"ח, ט"ז, סידור הארז"ל בשם הרש"ל, וסידור אדרי"ג, סידור, סדר עבודת ישראל⁵⁴, ובכמה סידורים (כנ"ל).

ב) וועגן אהבת ישראל שטייט אין סידורי הארז"ל וכתבי הארז"ל, מגן אברהם, סידור אדרי"ג, ועוד.
ד. ועוד י"ל: בהקדם לשון הרמב"ם⁵⁷ "מצות עשה להתפלל כר שואל צרכי שהוא צריך להם",
וואס פון דעם איז מובן, אז ווען עס קומען צו נאר צרכי האדם, נייע צרכי האדם, איז א חיוב צו מוסיף זיין בבקשת צרכי א בקשה אויף מילוי צרכי החדש.

ה. ויהי' אזי מ'זאל אננעמען די הצעה זאגן — בתפלה — ענין דאהבת ישראל און ענין פון מנוחה: אהבת ישראל ("הריני מקבל כו'") בתחלת התפלה — ע"פ דער "הצעה" פון ארז"ל און פון דעם אלטן רב"ן, און בסוף התפלה — וועגן ענין המנוחה (אר צדיקים גו' ישבו גו') — ע"פ דער

47) ה"ל תפלה פ"א ה"א, ב.

קרובה צו דער גאולה האמיתית והשלילה. אז מ'זאל מקריב זיין קרבנות ממש און אין אז אן אופן פון מצוות רצונות⁵⁹, וואס דעמולט וועט אויך זיין כפשוטו, "ישבו ישרים את פניך" — בעלי' לרגל לביהמ"ק מדי חודש בחדש ומדי שבת בשבת⁶² — "ראה כל וכו' אל פני האדון ה'"⁶³.

ג. יודע אז "נורא נורא ופשיט⁶⁴ פארשידענע חוגי אידו האבן זייער נוסח התפלה⁶⁵, איז לכאורה מה ענין צו מוסיף זיין בהתפלה, מנוסה אחת?

[ידועה די הוראה פון כ"ק מ"ח אדמו"ר צו זיינע שלוחים וואס זיינען געפארן צו און צווישן אהינו הספרדים אין מרוקו און טוניס וכיו"ב לאחר מצוקות מלחמת העולם השני' אויף דארטן נאכמער מפיץ זיין דעם לערנען תורה בכלל ותורת החסידות במיוחד, אז זיי זאלן העלפן און זיך מתעסק זיין אין הפצת היהדות והפצת התורה והפצת המצוינות, אבער מיזאל ניט אנריירן אין "מנהג אבותינו בידינו"⁶⁶ אין יענע קהלות קדושות בנוגע זייער נוסח התפלה, מנהגים וכו' (אחוי' די וואס האבן אליין געוואלט דערנאר משנה זיין)].

וידוע דער פתגם וואס דער חתם סופר האט געזאגט אז "חדש אסור מן

41) תפלה מוסף דשבת וי"ט. וראה חז"ח וי"ח צ"ח, ואל"ה. המשך וכוה פ"ז ואל"ה. ועוד.
42) ישע"י ס"ו, כג.
43) משפטי כג, יו.
44) חז"ן י"ח, ב, נ"ג, א.
45) ראה פ"ח בתחלתו. לקי"א ליהדי' סמ"ג. המדמה לשער הבולב.
46) ראה ירושלמי סמום פ"ד ה"א, בצה"ד, סעי' רמב"ם ה"ל קידוש חודש פ"ה ה"ה, תר"ח, נפסל — מנחת כ"ב, ב, ועוד.

תפלה, איז מען מסביר⁶⁷, אז אין מסי' ברכות⁶⁸ לערנט מען אפ פון דעם פסוק אז, המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו⁶⁹, שנאמר אין צדיקים יודו לשמך — עבודת התפלה — והדר ישבו ישרים את פניך⁷⁰ — א התשייבות און א התכוונות [בדוגמא⁷¹ "וישב יעקב — לישב בשלום"⁷²] — א שעה⁷³ — נאר דער תפלה.

ועפ"י אפשר לומר אז דער פסוק האט אויך א קשר מיוחד מיטן איצטיקן מצב העולם — אז אנשטאט מליכות מתגרות אלן באלין און היפן אהבת ישראל צווישן אידן זאל זיין א מצב פון מנוחה התיישות בות בעולם, ביז מנוחה שלילה (כאופן ווי סאיין שייך בזמן הגלות), "ישבו ישרים" אידן יוצו בשלילה, קען בא זיי זיין "אר צדיקים — ולעמך כולם צדיקים"⁷⁴ — יודו לשמך, עבודת התפלה, וועלכע דארף זיין בלא⁷⁵ מתשבות המבבליות, עאכ"כ מתשבות המדאגות.

32) שו"ת מהרש"ל שם. מטה משה שם. ב"ח ט"ז שם.
33) ל"ב, ב, ירושלמי ברכות פ"ה ה"א, וראה שו"ע אדרי"א ח"א ר"ס צ"ג.
34) במסומת שבת ע"ה 32 (ובכ"ע) שאמירת, אר צדיקים יודו — אבל לא נעקט זה בסידור אדרי"א. ובשער הבולב לא העיר ע"ז — משמע דלא נהגוין כן.
35) פשי"י שם ד"ה יודו.
36) ריש פרשתנו (וישב), פ"ש"י שם ל"ו, ב.
37) להעיר מפסחים נ"ח, א שתמידים הקרבנות שעה אחת.
38) ישע"י ט, כא.
39) שו"ע ודאדרי"א ח"א סצ"י וסצ"ח.
40) ראה ברכות כ"ו, ב, שו"ע אדרי"א ח"א סצ"ח, ס"ד.

הריני מקבל

(ב) ההודו שבוה:

וצריך להבין הטעם שזה צריך להיות דוקא באחד בפה (לומר) ולא מספיקה קבלת המצוה ע"י מחשבה וכוונה בלבד [ואפילו את"ל שע"י אמירה יכול לשמוע גם אתר - הרי בשעה שעומדים קודם התפלה, שתפלה היא בין המתפלל והקב"ה, לכל לראש צריך להיות "קשט עצמך" - שהוא קבל ע"י את המצוה ד', ואהבת].

וכפרט שהאמירה בידינו יכולה לכלכל ההתרחקות והכוונה של האדם, כי עליו להתרכז לבטא באותיות בידינו (וכפרט ש"לומר" משמע, שאחר יכול לשמוע) ולהתחשב בתנאי המקום והזמן.

אעפ"כ כותב אדמו"ר הזקן בסידורו ש"בכוון לומר כו", וכסידור השוה לכל נפש, שכל יהודי, מגודל שבגודלו עד לקטן שבקטנים, יאמר זאת דוקא בפה:

(ג) עקומת שפתיו הוי מעשה:

ויש לומר הביאור בזה:

מצד הגשמות דב"י ה"ה מלכתחילה - ותמיד - מאוחדים זה בזה, בולין מתאמת ואז אחד לכולה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפש כ"ה אחר", רק ש"הגופים מחולקים" - כפי שהגשמה יורדת ומתלבשת בגוף גשמי ישנם חלקים בין יהודי אחד לחבירו. וכפרט בזמן הגלות כשב"י, מפוזר ומפורד בין העמים. [וגם אז היה בעצם נכוח (מצד נשמחם) דאז אחד, ויחירה מזו: הרצון האמיתי של יהודי - לקיים את רצון ה' (כפס"ד הרמב"ם) כולל המצוה ד', ואהבת לרעך כמוך; וגם בשעת החטא והתה (הגשמה) באמנה אתו ית"ש]:

- 4) ולהעיר שבזמן אברהם (א"ר"ח רמ"ח) ושי"ע אד"ה" (שם ס"יא) נאמר רק "ויקבל עניו מי"ע של ואהבת לרעך כמוך קודם התפלה" - ולא נזכר שאומרים בו אי שבשי"ע אד"ה" שם באותו סוף) מביא עוד פסוקים שאומרים, ג' יש לומר פסוק כ"ה קודם הוא לכהנטי, ובכנסתו יאמר כ"ה, ויש מי ששקבל בידי לומר כו"ה" ואילו בפסולת מי"ע דואהבת נאמר רק, ויקבל עליו כ"ה.
- 5) שהיה אזו זה חלק מהתפלה (אלא "מוד התפלה") שתפלה צ"ל לא כלכו בלבד אלא מחמך הורבים שמיני (משמע) ואד"ה" אחי ספיא סי"ב וראה שם ספיא סי"א בנוגע לק"ש). וראה חניא שבתפלה 10 - בראש העשרים שתפלה צ"ל בדיבור.
- 6) אך שמפור הענין (זכארת, ה"ריני מקבל כו"ה) הוא בכתיב האר"י"ל שחלק חסוד ממנו אינו שוה לכל נפש: וגם בהגותו אד"ה" - לא כל הענינים שוים לכל נפש (כמו הנהגתו בלימוד הוהר בכל שבת שה"ה דוקא לבני וליחיד סגולה, כמ"ש אדמו"ר האמצעי בהקדמתו לביאורי הוהר). אבל הענינים שוהבאו בסידור של - הם שוים לכל נפש.

- 7) תביא פוק לב.
- 8) ה"ל גודושין ספיא.
- 9) תביא ספיא ד'.

4 נמסר לקמן סי' סק"ג הערה 20.

אור התפלה

א. לרע"ו או הקב"ה: הברך, ב. ל' רעים שברך, ג. רעים פשם, ד. רעים הלבנה, ה. כמורד או לפישי הוא כפשוטו, ב. כמור, ל' כמור כרעו: דמה כפרט, ג. כשיחבנו שהולת אחיו תעורר במילא, ד. כשאור הולת אורב עצמו, ה. כל ישראל כאש א' הברכה (א. כל א' הוא חלק מהכלל, ב. המעלה הפיסי משמלת לזכול, ג. מעלת כי"א בתור פוסי), י. ע"י מתגלה אהבת הבה"ה י"ע"י ל"ש"אל, ז. הו מצד שישם הו מצד ציוום הפוסי"ט, פתגמל או בשמה יורדת למטה כמור דה, ב. עד מיצי חופש, ג. יוד ל"ב האבו ויי יענעם, ד. צ"ל מהב"ה הוהר, ה. גודלה מאהבת ה', י. מביא לאהבת הוהר ואהבת ה', ז. "גנפלינו", ח. ת"ל"ה של חסידות, ט. שלמות חלק תלוי בקיום מצות אהבת ישראל, י. אהבה - ברכה יא. אהבת ישראל עד ביאת המשיח, י. אגרת אדמו"ר הזקן, י"א. סיפורים מברותינו נשאלינו באהבת ישראל או גילו אלו הסיפורים כדי שחז"י נכל יוהר עבירנו לקיימו ג"כ, ב. אדמו"ר הזקן - מאביל לילוליה, ג. אדמו"ר האמצעי - צפר עוריי על עצמי, ד. אדמו"ר הוצ"ע - גמיה לפני התפלה, ה. אדמו"ר מה"ש - נסיעה לפגוש אברך לחתויו בתשובה, ו. אדמו"ר מה"ש"ב - נסיעה למסקנא לטל גזירה, ז. אדמו"ר מה"ש"ב - התי א"ע בגר"י.

א. נכון לומר קודם התפלה:

(א) האמירה לפני התפלה והמצוה באה אח"כ:

אין סידור פאר מה טוב שטייט: נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצוה עשה של ואהבת לרעך כמוך. דער יסוד פון דעם אין אין פרי עץ חיים: וואס עס שטייט דארט אז קודם התפלה דארף מען מקיים זיין די מצוה פון ואהבת לרעך כמוך, אין דאר לכאורה אין עץ חיים שטייט דאר אז מען דארף מקיים זיין די מצוה, אין רבי אין סידור זאגט אז מען זאל נאר זאגן, און ווייער וואס אין דער לשון נכון לומר ז' נאך דער ענין אין אז יעדער זאל דארף זיין סדר והדרגה, פריער דארף זיין נכון לומר, און שפעטער אין מה טוב זאגן דא שוין די מצוה פון ואהבת.

אין מדרש'י זאגט ער אייך און מה טוב אוהליך, אלו כתי כנסיות וכו' מדרשות, רש"י זאגט אייך דעם שאין פמחיהם דומות ומכוונות ל"י"י, ווארם ס'אין דא נהג אז אייך יענעם דעם מען צוערשט די חסרונות און אייך זיי דעם מען צוערשט די מעלות, וואס דארפן דארף זיין להיפוך, אבער דער ענין אין אז יעדער איך אין של אז אנדערער ווי ער אין דער דעם היים, און דאס אין די כוונה פון פמחיהם מכוונות אייך צו קוקן אייך יענעם ניש ווי ער אין דער דעם היים נאר ווי אלן כתי כנסיות כ"ה אז מצד אהבת ישראל דארף מען קוקן אייך יענעם ווי ער אין אין שול, און משתדל זיין זיך אז ער זאל ווערן אין דערזייים אזוי ווי ער אין אין שול.

- סי השיחות תרצ"ז ע' 201
- 1) שער ה' (שער עולם העל"י) ס"א (ברפוס קארע, תקע"א, ירושלים, תשי"ב, ועוד. וברפוס קארע, תקע"ה הוא בשער ג' ספי"ב).
 - 2) ראה סנהדרין ק"ב.
 - 3) כפ"ש"י שלפנני: על שראר פמחיהם שאינו מסתור זה מול זה.

הריני מקבל

מבחי' פני שור שבמרכבה רק הוא מבחי' פני אדם שנפני שור וכו'. ולכן זאת היא עבודת האדם להקריב בפשו הבהמית הוא בחי' כח המתאווה שנו'. וענין הסמיכה נפשו האדם... י"ל ש"ע קבלת מצות ואהבת לרעך כמור קודם התפלה כמ"ש בסודר שנוכו לקבל קודם התפלה מצות ואהבת לרעך כמור. שלכא"מ מה"ע ושייכות מצוה זו לתפלה. אלא שתהי' תקינות נקי' וריעים זה לזה, וענין ואהבת לרעך כמור היינו לכרר בחי' התהי' שיהי' כמו בחי' התקנות כ"ל.

והחרי"ם תר"ל"א עי' בארכ

(ג) בלי זה הוא בעל מום ואי"א לעלות לה'.

ולכן נצטוינו ג"כ לאהוב כל אדם מישראל שהרי כל אדם כולל מכל נשמות ישראל כנ"ל מן האיברים והרי אי"כ בו יש זולתו ג"כ ויאהב זולתו כמותו וכו' הוא כולל בזולתו כנ"ל בקישור האיברים.

והו' ג"כ שצריך לקבל עליו מצוה זו קודם התפלה כדי שיוכל למסור נפשו באחד שתעלה לפני ה' בבחי' מ"ן בקריאת שמע ואי אפשר להיות עלי' זו אלא אם כן תהי' שלילה ובריאה דהיינו שמהי' כוללה מכל הנשמות שהוא כמו האבר שבאיראות הוא כשבכריאים הוורידים שבו הכלולים מכל האיברים, שא"מ תעלה לרצון לפני ה' הוכמתו ית' שהיא הכללת כל הנשמות כולן כאי' ממש, שלפי שנשמה יש בה בהתכללות ג"כ מסולן יכולה היא לעלות באור הכללי שהוא מקורן ושרשן.

וההתכללות זאת היא כשהאדם מראה בעצמו ובגופו כו' שאותו רעותו כאיברים הכלולים זה מזה ושלי שלך כי עצמו ובשרו הוא. משא"כ כששונא לאי' מישראל כלכו הרי הוא מפריד מנפשו אותו חלק של זולתו הכלול בו ודוחהו מעליו בשנאה זו ששונא בו ומסלק רצונו ממנו וממילא שיש פגם וחסרון בנפשו שנחסר בו החלק הנ"ל ונעשה בעל מום כי באמת כל אבר פרטי כולל מתר"ג והיינו מהתכללות זולתו בו וע"י השנאה הוא מפרד ממנו אותו חלק הפרטי ואינו יכול לעלות לרצון לפני ה' וכדכתיב אשר יהי' בו מום לא יקרב להקריב כ"י (ויקרא כ"א י"ז) שאור אין סוף ב"ה הכולל כולם לא יסכלנו מצד החסרון שבו שחוסר אותו הפרטי שהרי אי"כ כ"ה כולל גם אותו וד"ל.

ודד מפורד, מנות אהבת ישראל

(ד) כלי לאהבת ה'.

ואהבת לרעך כמור אין זו פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלוקיך. אז מהאט האלט א אידען. האט מען האלט דעם אויבערשטן, ווייל א איד האט דארך אין זיך א חלק אלקה ממעל, אין אז מהאט האלט דעם אידען, דעם אויבערעניג פון אדם, ממלא האט מען האלט דעם אויבערשטען.

היום יום יב מנחם את

אור התפלה

והו' (גם) ענינה של המצוה ה' ואהבת לרעך כמור... שגם כמנ' שבנ"י מחולקים (מצד הגופים שלהם) יאהב זה את זה "כמור" (ע"י שמגלה מן הכח אל הפועל את האחדות).

עפ"י מובן שהפסטי העיקרי והשלם דאהבת ישראל הוא בשעה שיה' נוסע על רגש בלב ובכוונה במחשבתו. גם בדיבור (באיר העולם) - עקמת שפניו הוי' מעשהו¹⁰ (ונוטא) עד כמעשה רכה, בפועל ממש, ע"י אברי הגוף - אהיות הדיבור שהנפש מדברת בה' מוצאת הפתח¹¹, עד בעשי' בפועל ע"י הידים (הי' המחלקת צדקה¹²) או שאר אברי הגוף.

משיחת שיפ' ויגש תשי"ג

(ד) מקורו:

ע' לקמן סיג סק"ה.

ב. שייכותו לפני התפלה:

(א) שער הכניסה לתפלה:

רבנו הויקן כותב בסידורו: נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי' מצות עשה של ואהבת לרעך כמור. זאת אמרת, אשר מצות אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכל האדם לבוא לעמוד לפני ה'א להתפלל, בזכותה תקול תפלה המתפלל.

היום יום ב תמוז

(ב) הכנה להקרבת הנתיב:

אדם בניגמי מ"ה ובהמה בניגמי ב"ן, ומ"ה נותן כח בבחי' ב"ן שתוכל להתעלות, ונת"ל שענין בחי' הרוחני אי"א להיות נמשך כ"א ע"י איזה דבר גשם דוקא והי"ע הסמיכה שסומך שתי ידי ע"ליו כ"ל... .

וע"פ הקדמה זו נביז ג"כ בתפלה שכנגד תמידין תקנו שנמצא שגם בעבודה שבלב זו תפלה יש ג"כ ענין ההקריבה והוא הקריבת הנתיב שבאדם... ששרשה ג"כ

(10) והחידוש דובר מובן משאלת המפרשים (רמב"ן ער"פ) איך נצטוו האדם במצות "ואהבת לרעך כמור" - הרי ע"פ תורה, אדם קורב אצל עצמו, דיחיד קודמיה, שזה מפני שהגופים נפרדים (כי מצד תשעה, כ"לן מתאמת כו"ם).

(11) סנהדרין ס"ה, א. ב"ב צ. ב. וע"ר.

(12) ראה תניא רפ"ח (ושם רפ"ח) הטעם שיש תפלה כ"י צ"ל בדיבור (ולא יצא ע"י הדיבור במחשבתו ולכן בלבד) שגם שהשמה אה' צריכה תיקון לעצמה כמצות דק להמשיך אור לחקן נשק החינת והגוף ע"י תמינת הדיבור שהנפש מדברת בה' מצאת הפה.

(13) ל' אד"ה בתיב פ"א (כ"ה ב).

9

יש לומר, דבחינת המאור דהנשמה שמתגלית ע"י מס"נ היא עצם הנשמה כמו שהיא מוגדרת בענין הפשיטות שלמעלה מציור דכחות, ובחינת המאור דהנשמה שמתגלית ע"י הענין דכחית מזה שנמצאים בגלות, הוא גילוי עצם הנשמה כמו שהיא מושרשת בהעצמות.

(א) ויש לקשר זה עם המבואר בהמאמר⁵⁸ כפי הכתוב ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית גו', דלאחרי שמשה יצוה ויקשר את בני ישראל אז יביאו ישראל למשה שמן זית גו', שישראל ע"י עבודתם יוסיפו גילוי אור במדריגת משה. ויש לומר מהביאורים בזה בעבודת האדם, דזה שמשה מצוה ומקשר את בני ישראל, הוא, שהוא זן ומפרנס את האמונה, שהאמונה תהי' נוסף על כמו שהיא מצד הגילויים דהנשמה (מצד זה שהנשמה שלמעלה רואה אלקות) גם מצד עצם הנשמה. [יש לומר, דזהו מ"ש ואתה תצוה את בני ישראל, דלשון ואתה תצוה את בני ישראל משמע שמשה מצוה (מקשר ומחבר) את בני ישראל עצמם, כי מצד עצם הנשמה, כל ישראל הם חד⁵⁹]. וע"י העבודה דישראל (לאחרי שנמשך בישראל גילוי עצם הנשמה ע"י משה), שגם כחות הגלויים שלהם (הציור דהכחות) יהיו מתאימים לעצם הנשמה, ע"י נעשה יתרון והוספה בבחינת עצם הנשמה שנמשכה ונתגלתה בהם ע"י משה (ויקחו אליך) כי ע"י מתגלה בה שרשה האמיתי כמו שהיא מושרשת בהעצמות.

וילהעיר, שע"י ניתוסף גם בהאחדות דישראל. שהאחדות דישראל ע"י עצם הנשמה שמתגלית בהם היא כמו דבר נוסף על מציאותם. ולכן, אחדות זו היא ע"י שעושים נפשם עיקר וגופם טפל⁶⁰. וע"י גילוי עצם הנשמה כמו שהיא מושרשת בהעצמות, שע"י גם הציור דכחות הגלויים הוא חד עם העצם, האחדות דישראל היא בכל הענינים שלהם, גם בענינים השייכים להגוף].

ועפ"י יובן מ"ש בהמאמר⁶¹, דע"י שישראל מוסיפים (ע"י עבודתם) במדריגת משה, ע"י יהי' נר תמיד, דלכאורה, זה שהנר דהנשמה (נר⁶² הוי' נשמת אדם⁶³) הוא תמיד (בשוה, בלי שינוי), הוא ע"י גילוי עצם הנשמה שנמשך ע"י משה (ואתה תצוה), דבעצם הנשמה אין שייך שינוי, ובהמאמר אומר שהענין דנר תמיד הוא ע"י שישראל מוסיפים במדריגת משה, ויקחו אליך. ויש לומר, שבהגילוי דעצם הנשמה בדרך מלמעלה למטה ע"י ואתה תצוה, יש חילוק בין ערב ובוקר. שעיקר הגילוי

(58) סעיף ד - הובא לעיל ס"ב.

(59) וראה המשך תעריב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה

הוא לפי שרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממולי' חזי).

(60) תניא פרק לב.

(61) סעיף ד.

(62) משלי כ, כו.

(63) ראה בהמאמר סט"ו.